

آرزو

جلوه‌های نوآورانه‌ام

بررسی جلوه‌های نوآوری در برنامه درسی
زبان و ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه

دکتر حسین قاسم پورمقدم

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

چکیده

برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی دارای سه بعد دانشی، مهارتی و ارزشی است. بر این اساس، برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان کتاب‌های فارسی تلاش می‌کنند این ابعاد سه‌گانه را براساس انتظارات برنامه درسی ملی محقق سازند. تألیف کتاب‌های نو نگاشت فارسی در این دوره تحصیلی، به دنبال تغییرات بنیادین برنامه درسی فارسی در دوره‌های پیشین انجام شده است. یکی از ویژگی‌های درخور توجه این کتاب، نوآوری در سازماندهی محتوا و نگاهی نو به آموزه‌های زبانی و ادبی است. در این مقاله جلوه‌های نوآوری در کتاب‌های درسی فارسی نشان داده می‌شود. خواننده می‌تواند از این طریق با زیرساخت‌های فکری برنامه درسی آشنا شود و با پیش‌سازمان‌دهنده‌های مورد انتظار برنامه به امر تدریس بپردازد.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی، کتاب درسی، فارسی، نگارش، علوم و فنون ادبی

مقدمه

اهمیت زبان و ادبیات فارسی به‌عنوان ابزار تفهیم و تفاهم بر کسی پوشیده نیست، بدون شک، هر فارسی‌زبانی برای آنکه بتواند مقصود دیگران را دریابد یا دیگران را از تفکر و اندیشه خویش بهره‌مند سازد، باید زبان فارسی و مهارت‌های گوش دادن، گفتن، خواندن و نوشتن را به خوبی بیاموزد. در کنار

زبان فارسی، آشنایی با گنجینه هزار ساله ادب فارسی به‌عنوان یک میراث گران‌قدر فرهنگی نیز ضروری است و علاوه بر تأثیری که در پرورش ذوق‌ها دارد، عامل مهمی در آموزش بهتر زبان و مهارت‌های آن است. از طریق زبان، وحدت ملی و انتقال میراث فرهنگی به نسل‌های آینده

کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنج‌گانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن‌ها در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه اهداف «برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی»، سازماندهی و تألیف شده است

تحقق می‌یابد. روان‌شناسان معتقدند انسان از طریق زبان اظهار وجود می‌کند و بدین وسیله یکی از نیازهای اساسی‌اش برطرف می‌گردد. همچنین، از طریق زبان

می‌کوشد با فشارها و کشش‌های درونی و بیرونی سازگاری بیابد. زبان وسیله‌ای است که در روشن شدن فکر آدمی نقش فعال دارد و می‌تواند تکیه‌گاه اندیشه و تفکر او باشد. ادبیات را باید همچون معرفتی نگریست که تلاش می‌کند از منظری رفیع همه‌هستی را نظاره کند. رسالت حقیقی زبان، روشنگری اذهان و تلطیف احساسات بشری و بارور ساختن مهرورزی و همدردی میان انسان‌ها و ارج نهادن به آرمان‌های والای انسانی است. زبان و ادبیات فارسی مسیر صحیح زندگی را به انسان نشان می‌دهد و آثار ادبی این زبان - اعم از نظم و نثر - آمیزه‌ای از هنر و زیبایی است. زبان و ادبیات فارسی سند هویت و مهم‌ترین پشتوانه فرهنگی ایران است و آثار ادبی فارسی سرمایه‌های معنوی و یکی از گران‌سنگ‌ترین مظاهر هنر ایرانیان به شمار می‌رود. زبان و ادب فارسی زبان یک ملت نیست، بلکه میراث مشترک اندیشه‌ورزی بخش وسیعی از ملل مشرق زمین طی هزاره‌هاست. زبان و ادب فارسی، زبان ظریف‌ترین اندیشه‌ها و احساسات عرفانی و اخلاقی است. پرورش مهارت‌های زبانی زمینه درک مفاهیم را در سایر متون و موضوعات درسی فراهم کرده، به رشد مهارت‌های اجتماعی، شخصی، ذهنی، ارتباطی، فرهنگی، مطالعه و پژوهش و ارزش‌های اخلاقی کمک می‌کند. این حوزه یادگیری، به لحاظ فرهنگی ارتباط بسیار تنگاتنگی با حوزه‌های یادگیری فرهنگ و هنر،

و تحلیل این آثار ارزشمند، خواننده را با گنجینه گران‌بهای متون ادبی گذشته و امروز آشنا می‌کند و او را در سیر و سلوک در آفاق روشن و گسترده معرفت و حقیقت توانمند می‌نماید. برای تحقق این هدف برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی، بایسته و شایسته است که دانش‌آموزان ضمن آشنایی با علوم ادبی، در فنون ادبی نیز مهارت لازم را کسب کنند و از این طریق بتوانند در زندگی خود با آثار ادبی برخوردی مناسب داشته باشند. زبان فارسی یکی از چند زبان فاخری است که از گذشته‌های دور، آثار مکتوب ارزشمندی از آن برجای مانده است. این زبان که دربردارنده ارزش‌های والای انسانی است، قرن‌های متوالی، زبان رسمی و فرهنگی بخش وسیعی از جهان، از آسیای صغیر و بین‌النهرین و تمام شبه‌قاره هند بوده است و نه تنها ایرانیان علاقه‌مند، بلکه بسیاری از غیرایرانیان این زبان را فرا گرفته، بدان شعر سروده و کتاب نوشته‌اند. زبان فارسی، حافظ وحدت قوم ایرانی و به تعبیر دقیق و زیبای مقام معظم رهبری، «رمز هویت ملی ماست».

علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، قرآن و معارف اسلامی، و آداب و مهارت‌های زندگی دارد و دستیابی به برخی از اهداف این حوزه‌ها را امکان‌پذیر می‌سازد.

چیستی و چرایی برنامه حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی

برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در نظام آموزشی ایران اسلامی، جایگاهی ارزشمند دارد؛ زیرا از یک سو حافظ میراث فرهنگی و از سوی دیگر، مؤثرترین ابزار انتقال علوم، معارف، ارزش‌های اعتقادی، فرهنگی و ملی است. آثار ادبی ایران، آیینه اندیشه‌ها، باورها، هنرمندی‌ها و عظمت روحی و معنوی ملتی است که از دیرباز همواره بالنده و شکوفا از گذرگاه حادثه‌ها و خطرگاه‌ها گذشته و به امروز رسیده است. برگ برگ ادب و فرهنگ ایران زمین، جلوه‌گاه آثار منظوم و منثور فرهیختگان اندیشه‌ورزی چون فردوسی، ناصرخسرو، غزالی، بیهقی، سنایی، عطار، مولانا، سعدی، حافظ، بیدل و دهخدا است که با بهره‌گیری از زلال فرهنگ اسلامی، آثاری ماندگار و پرمایه را به یادگار نهاده‌اند. مطالعه دقیق و عمیق این آثار، جان را طراوت می‌بخشد، روح را به افق‌های شفاف و روشن پرواز می‌دهد و ذهن و ضمیر را شکوفا و بارور می‌سازد. ادب و فرهنگ ایران اسلامی، عصاره افکار و اندیشه‌های ملتی فرهیخته و دانشور است که در نشیب و فراز حادثه‌ها، با تکیه بر باورهای ریشه‌دار خویش، میراثی ارجمند و گران‌سنگ را به یادگار گذاشته است. توانایی و مهارت در خوانش، بررسی

عناصر سازه‌ای زبان به‌گونه‌ای روشمند و علمی آشنا می‌شوند و توانایی خلق و نگارش و آفرینش در این حوزه را کسب می‌کنند (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱). این حوزه یادگیری شامل دو بخش زبان و ادبیات است. زبان فرایندی است که از درک و دریافت سخن آغاز می‌شود و به تولید کلام معنا دار می‌انجامد. ادبیات، تولیدی مرکب و چند سطحی است که واج، واژه، معنا، نحو، سطح و جنبه هنری را نیز شامل می‌شود. کارکرد هنری زبان در قالب ادبیات ظاهر می‌شود. در ساختار این برنامه درسی، دو قلمرو زبان و ادبیات در عین پیوستگی، جدا و مجزا از هم مطرح شده‌اند. کارکرد زبان، ایجاد پیوند و رساندن پیام است. در نتیجه، قبل از هر چیز یک پدیده اجتماعی است که در هیئتی سامان‌مند، پویا و زنده رسالت انتقال مفاهیم را به عهده دارد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت زبان هر قوم روح آنان و روح آنان، زبانشان است. ادبیات نیز نوعی زبان است اما زبان برتر، که به انتقال هنرمندانه اندیشه و فرهنگ می‌پردازد. می‌توان گفت رسالت زبان «چه گفتن» و ادبیات «چگونه گفتن» است. در زبان اصل بر پیام‌رسانی است؛ پس تلاش بر سادگی، رسایی و کوتاهی واژگان است اما در ادبیات، احساس و عاطفه، خیال و موسیقی و در یک کلام، زیبا گفتن هدف است. همین است که زبان و ادبیات پیوندی ناگسستنی دارند. زبان ابزاری است در خدمت ادبیات و ادبیات، جریانی

زبان و ادبیات فارسی، رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت همه اقوام ایرانی و گنجینه گران‌سنگی است که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهد. در این حوزه، زبان‌آموزان با پیکره نظام‌مند و

است در خدمت زبان و بارورکننده آن. پویایی زبان، زایش واژگان و ترکیب‌های نو، ره‌آورد ذهن خلاق و خیال‌پرداز ادیبان است. با این توضیحات، دو مقوله زبان و ادبیات از نگاه منطبق آموزش یکسان نیستند؛ زبان را با نگرشی منطقی، علمی و خردباورانه باید بررسی و تدریس کرد و ادبیات را با نگرشی هنری و ذوقی. در درس زبان، تعلیم صورت می‌گیرد ولی ادبیات بر انگیزش و تلطیف عواطف و پالایش درون استوار است. در ساختار دروس کتاب درسی، ادبیات در هیئت متن‌های درسی زیبا و رسا، اشعار، حکایات و داستان‌هایی از متون کلاسیک و نو - ایران و جهان - سامان پذیرفته است. مقوله‌های زبانی نیز در قالب آموزه‌های دستوری، نگارشی و املا، تدوین یافته‌اند (راهنمای برنامه درسی فارسی ابتدایی، ۱۳۹۰).

ابعاد نوآورانه در برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه

آموزش زبان و ادبیات فارسی بر چهار مهارت زبانی گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن از طریق رمزگشایی و رمزگذاری نمادهای آوایی (شنیداری) و خطی (دیداری) و مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) و چگونگی کاربست آن‌ها و نیز ادبیات فارسی تأکید دارد. در این حوزه، متریبیان به فهم زبان، باورها، ارزش‌ها و نگرش‌ها، ساختار زبانی، جایگاه و گشتار زبان فارسی، و پیکره نظام‌مند و عناصر سازه‌ای و عوامل هنری و زیبایی در ادبیات کهن و معاصر دست می‌یابند. عناوین دروس و موضوعات زیر مجموعه این حوزه یادگیری از میان عناوین و موضوعات کنونی و عناوینی از قبیل فن سخنوری، نقد کتاب، آشنایی با متون کهن فارسی (گلستان، دیوان حافظ، مثنوی، شاهنامه و ...) و ... برحسب دوره تحصیلی، تفاوت‌های فردی متریبیان از جمله جنسیت و تفاوت‌های محیطی در راهنمای برنامه درسی این حوزه انتخاب و تعیین می‌گردد. با عنایت به رویکرد فطرت‌گرایی

عمدتاً کارکرد ارتباطی زبان مورد توجه قرار می‌گیرد و کارکرد هنری زبان صرفاً با هدف لذت بردن از زبان دنبال می‌شود. در مراحل بالاتر، توجه به کارکرد هنری زبان با هدف انتقال ارزش‌های فرهنگی و رشد و تقویت توانمندی‌های هنری متریبیان و کسب هویت ملی صورت می‌گیرد. در برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری در دوره دوم متوسطه، چهار کتاب درسی طراحی و تدوین شده و از آنجا که تمامیت این برنامه با خلاقیت و آفرینشگری همراه است؛ در اینجا به بررسی جلوه‌های نوآورانه این برنامه پرداخته می‌شود (برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و نظری، ۱۳۹۵).

توحیدی حاکم بر برنامه درسی ملی، رویکرد آموزش زبان و ادبیات فارسی، رویکرد ارتباطی است و بر انتقال ارزش‌های فرهنگ اسلامی ایرانی تأکید دارد. زبان در بستر تجارب ارتباطی طبیعی، بیشتر و بهتر آموخته می‌شود. لذا قانونمندی‌های زبانی شامل تلفظ کلمات، ساخت کلمات و ساخت دستوری، از طریق کسب تجربه‌های واقعی و وابسته به موقعیت‌های فرهنگی متریبیان صورت می‌گیرد. مجموعه تجارب ارائه شده در قالب‌های گوناگون زبان و ادبیات فارسی، متریبیان را افسردگی پایبند به ارزش‌های ملی و دینی و متخلق به آداب و اخلاق متعلق به این سرزمین می‌پرورد و آنان را در حفظ فرهنگ و تمدن خویش توانمند می‌کند. در سازماندهی محتوای این حوزه، در دوره‌های تحصیلی ابتدایی

۱. تناسب با رویکرد برنامه درسی ملی

کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنج‌گانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن‌ها در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه اهداف «برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی»، سازماندهی و تألیف شده است. بر این اساس، کتاب‌های چهارگانه فارسی دارای عنوان‌هایی است که دانش‌آموز را به‌طور غیرمستقیم به این رویکرد پیوند می‌زند.

۲. تأکید بیشتر بر رویکرد مهارتی در کتاب‌های فارسی

در ادامه منطقی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه، رویکرد خاص برنامه فارسی دوره دوم متوسطه، رویکردی مهارتی است؛ یعنی بر آموزش و تقویت مهارت‌های زبانی و فرازبانی و ادبی تأکید شده است. رویکرد آموزشی کتاب، فعالیت بنیاد و مشارکتی است؛ بنابراین، طراحی و به‌کارگیری شیوه‌های آموزشی متنوع و روش‌های همیاری و گفت‌وگو توصیه می‌شود. حضور فعال دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری، کلاس را سرزنده و با نشاط، و آموزش را پویاتر می‌سازد و به یادگیری ژرفای بیشتری می‌بخشد. در بخش مهارت‌های خوانداری، بایسته است ویژگی‌های گفتاری و آوایی زبان فارسی همچون لحن، تکیه، آهنگ و دیگر خرده مهارت‌ها به‌طور مناسب مورد توجه قرار گیرد. با توجه به رویکرد مهارتی، آنچه در بخش بررسی متن اهمیت دارد، کالبدشکافی عملی متون است؛ یعنی متن‌ها پس از خوانش، در سه قلمرو بررسی می‌شوند. این کار، سطح درک و فهم را نسبت به محتوای اثر، عمیق‌تر می‌کند.

۳. تأکید بر مهارت تحلیل متن

تقویت توانایی فهم و درک متن یکی

از برجسته‌ترین اهداف آموزشی این درس است. ایجاد فرصت برای تأمل در لایه‌های محتوا و هم‌فکری گروه‌های دانش‌آموزی، به پرورش قدرت معناسازی ذهن زبان‌آموزان کمک می‌کند. یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌های بررسی، کالبدشکافی و تحلیل هر اثر، این است که متن در سه قلمرو بررسی شود: زبانی، ادبی و فکری.

در پایان همه «روان‌خوانی‌ها»، بخش «درک و دریافت» با دو پرسش تدوین شده است. این پرسش‌ها با هدف تقویت سواد خواندن، توانایی درک و فهم، و پرورش روحیه نقد و تحلیل متون در کتاب قرار گرفته‌اند

۱) قلمرو زبانی

این قلمرو دامنه گسترده‌ای دارد؛ از این‌رو، آن را به سطوح کوچک‌تر تقسیم می‌کنیم: الف) سطح واژگانی: در این سطح، لغت‌ها از نظر فارسی یا غیرفارسی بودن، نوع ساختمان (ساده، مشتق و مرکب)، روابط معنایی کلمات از قبیل ترادف، تضاد، تضمن، تناسب، نوع گزینش و همچنین درست‌نویسی واژه‌ها بررسی می‌شود. ب) سطح دستوری یا نحوی: در این قلمرو، متن از دید ترکیبات و قواعد دستوری، کاربردهای دستوری تاریخی، کوتاهی و بلندی جمله‌ها بررسی می‌شود.

۲) قلمرو ادبی

در اینجا، شیوه نویسنده در به‌کارگیری عناصر زیبایی‌آفرین در سطح‌های زیر، بررسی می‌شود. سطح آوایی یا موسیقایی: در این مرحله، متن را از دید بدیع لفظی (وزن، قافیه، ردیف، آرایه‌های لفظی و تناسب‌های آوایی مانند واج‌آرایی، تکرار،

سجع و جناس) بررسی می‌کنیم. سطح بیانی: بررسی متن از دید مسائل علم بیان نظیر تشبیه، استعاره، مجاز و کنایه؛ سطح بدیع معنوی: بازخوانی متن از دید تناسب‌های معنایی همچون تضاد، ایهام و مراعات‌نظیر.

۳) قلمرو فکری

در این مرحله، متن از نظر ویژگی‌های فکری، روحیات، اعتقادات، گرایش‌ها، نوع نگرش به جهان و دیگر جنبه‌های فکری، مانند موضوع‌های زیر، بررسی می‌شود: عینی / ذهنی، شادی‌گرا / غم‌گرا، خوش‌بینی / بدبینی، نگرش فلسفی / روان‌شناختی، محلی - میهنی / جهانی و

مطالب طرح شده در قلمرو زبانی و ادبی، برگرفته از متن درس است و پیوستگی زیادی با محتوای درس دارد. آموزش این نکات به درک و فهم بهتر متن کمک می‌کند؛ بنابراین، «متن‌محوری» از اصول مورد تأکید است.

۴. تأکید بر پرورش فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی

خواندن دقیق کتاب‌های مناسب می‌تواند زمینه‌ساز یادگیری درست‌اندیشی و آسان‌نویسی باشد. کتاب‌خوانی یکی از شیوه‌های مناسب برای رشد اندیشه و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان است. روان‌خوانی‌ها، شعرخوانی‌ها و حکایات با هدف پرورش مهارت‌های خوانداری، ایجاد نشاط و طراوت ذهنی، آشنایی با متون مختلف و مهم‌تر از همه، پرورش فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در ساختار فارسی گنجانده شده‌اند. در پایان همه «روان‌خوانی‌ها»، بخش «درک و دریافت» با دو پرسش تدوین شده است. این پرسش‌ها با هدف تقویت سواد خواندن، توانایی درک و فهم، و پرورش روحیه نقد و تحلیل متون در کتاب قرار گرفته‌اند.

۵. اهمیت دادن به جلوه‌های فرهنگ بومی

درس‌های آزاد، فرصت بسیار مناسبی

شنناختی و حفظ کردنی نیست. یکی از اصلی‌ترین دلایل کم بودن حجم درس‌ها همین است. در کتاب نگارش در هر درس، سنج‌ها و معیارهایی وجود دارد که لازم است در نوشته‌های دانش‌آموزان و ارزیابی از آن‌ها مورد توجه قرار گیرد.

۱۰. تأکید بر تلفیق درون رشته‌ای

بر این اساس، کتاب علوم و فنون ادبی از چهار دانش موضوعی نقد ادبی، تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی، موسیقی شعر، و زیبایی‌شناسی متن تشکیل شده است. ارائه علوم ادبی در قالب یک کتاب درسی موجب می‌شود دانش‌آموز مهارت نقد و تحلیل ادبی را به صورت یکپارچه دریافت کند و در عمل، یک مهارت را از خود نشان دهد. در این شیوه سازماندهی، علوم ادبی در خدمت تقویت مهارت تحلیل متن قرار گرفته‌اند و اگر دانش‌آموز با آن‌ها آشنا می‌شود، نه برای حفظ کردن بلکه برای به کار بستن است.

بحث و نتیجه‌گیری

برنامه درسی بازتاب سیاست‌ها، رویکردها و اصولی است که به درونی‌سازی رفتارهای فردی و اجتماعی منجر می‌شود. از آنجا که رفتار در سه حوزه دانشی، مهارتی و ارزشی مطرح می‌شود، از برنامه درسی فارسی دوره دوم متوسطه همانند برنامه درسی فارسی دوره‌های تحصیلی پیشین انتظار می‌رود آموزه‌های ارزشی و فرهنگی را در مخاطبان نهادینه کند. تازگی برنامه درسی بیشتر به ساختار و محتوای برنامه و کتاب درسی بستگی دارد که با نوآوری و جهت‌گیری خاصی اهداف بارورسازی ارزش‌ها را دنبال می‌کند. در این مقاله، ابعادی از نوآوری‌های برنامه درسی فارسی در این دوره تحصیلی مورد بررسی و بازنمایی قرار گرفت. توجه به نوآوری‌های امر تدریس، آموزش کتاب‌های فارسی را معناوارتر کرده، به دبیر کمک می‌کند تا در مسیر درستی به آموزش زبان و ادبیات فارسی بپردازد.

برای توجه به اصل پانزدهم قانون اساسی و تحقق آن است تا با مشارکت دانش‌آموزان و راهنمایی دبیران از گنجینه‌های فرهنگ سرزمینی و ادبیات بومی در غنی‌سازی کتاب درسی، بهره‌برداری شود. دبیران می‌توانند برای تولید محتوای این درس‌ها به موضوع‌های متناسب با عنوان فصل‌های کتاب فارسی در قلمرو فرهنگ، ادبیات بومی، آداب و سُنن محلی، نیازهای ویژه نوجوانان و جوانان بپردازند.

۶. بازخوانی نمونه‌های برجسته زبانی و ادبی

یکی از ویژگی‌های کتاب‌های فارسی، نگارش، علوم و فنون ادبی، آوردن نمونه‌های فراوان از نویسندگان ایران و جهان است. این کار، افزون بر آشنا کردن خوانندگان با نویسندگان و آثارشان، آن‌ها را به‌طور عملی با شیوه‌های گوناگون نوشتن نیز آشنا می‌سازد. این نمونه‌های برگزیده از بی‌شمار آثار، گلچینی رنگارنگ از سرمشق‌های مهارت نوشتن هستند.

۷. تناسب ساختار و محتوا با نیازهای دانش‌آموزان

در هر واحد یادگیری کتاب فارسی، پس از متن اصلی (نظم و نثر) مجموعه فعالیت‌هایی برای تقویت توانایی تحلیل متن آمده است. نمونه‌هایی برای سه قلمرو یاد شده در بند ۳ ارائه شده است که دانش‌آموز با انجام دادن آن‌ها مهارت تحلیل را تمرین کند و بتواند در برخورد با متون مختلف در خارج از مدرسه آن‌ها را بررسی و تحلیل نماید. این امر باعث می‌شود دانش‌آموز یاد بگیرد که داوری و قضاوت درباره سخن دیگران باید براساس منطق و معیار مشخصی باشد. در ساختار هر درس کتاب نگارش نیز بعد از متن آموزشی، تمرین‌های نوشتنی با عنوان «کارگاه نوشتن»، در بخش‌های «تشخیص»، «تولید متن»، «ارزیابی نوشته»، «هنجار نوشتار»، «حکایت نگاری»، «مَثَل‌نویسی» و «شعرگردانی» سازماندهی شده است. ساختار و محتوای

دو کتاب فارسی و نگارش به دانش‌آموز کمک می‌کند تا از یک سو متن را تحلیل و از دیگر سو آن را تولید کند.

۸. تأکید بر شیوه مشارکتی در فرایند یاددهی یادگیری

با توجه به رویکرد مهارتی در سازماندهی محتوای برنامه درسی فارسی، در آموزش کتاب‌های فارسی نیز بر بهره‌گیری از روش‌های فعال و تقویت روحیه مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان تأکید شده است. گفت‌وگو، هم‌افزایی، بازاندیشی، کتاب‌خوانی، رایزنی، بازسازی و بازپروری فکر از بهترین شیوه‌ها برای رسیدن به اهداف فارسی‌آموزی است. در آموزش مفاهیم این کتاب، به کارگیری روش‌هایی چون کارایی گروه، تدریس اعضای گروه، روشن‌سازی طرز تلقی، بارش فکری، نوآفرینی (بدیعه‌پردازی)، قضاوت عملکرد و حل مسئله اثربخش و کارا خواهد بود.

۹. تأکید بر مهارتی بودن ارزشیابی

با توجه به اینکه رویکرد برنامه و محتوای کتاب‌های فارسی در این دوره «مهارتی» است، ضروری است در ارزشیابی فرایند تحلیل و کالبدشکافی متن، زایش و بارش فکری، سازماندهی ذهنی، تولید، تمرین و تکرار طی شود. بدین سبب، این درس کاملاً ورزیدنی و عملی است و در ارزشیابی از آن، جایی برای طرح پرسش‌های